

PRACE NAUKOWE

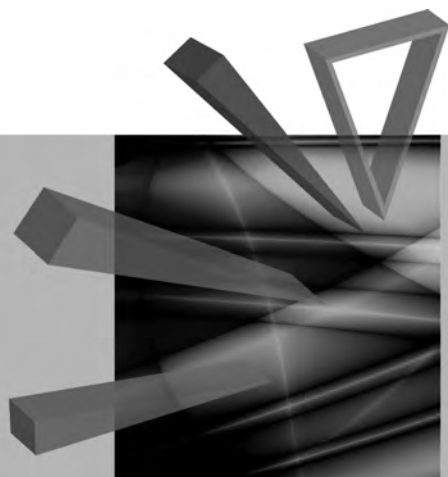
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

307

Polityka ekonomiczna

Redaktorzy naukowi

Jerzy Sokołowski

Grażyna Węgrzyn

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redaktor Wydawnictwa: Dorota Pitulec

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Barbara Cibis

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się

na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie

wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Wrocław 2013

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-390-8

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	13
Franciszek Adamczuk , Produkty tradycyjne i regionalne i ich wykorzystanie w promocji regionu.....	15
Ewa Badzińska , Perspektywy i bariery rozwoju firm <i>spin-off</i> w Polsce.....	25
Agnieszka Baer-Nawrocka, Arkadiusz Sadowski , Polityczne i strukturalne czynniki wpływające na przemiany w rozmieszczeniu produkcji trzody chlewnej w krajach Unii Europejskiej.....	35
Agnieszka Barczak , Wykorzystanie metody programowania liniowego do oceny procesu produkcyjnego grup gospodarstw wybranych typów rolniczych.....	45
Wioletta Bieńkowska-Golasa , Odległość gmin wiejskich województwa mazowieckiego od głównych ośrodków gospodarczych a ich poziom przedsiębiorczości	56
Alicja Bonarska-Treit , Turystyka szansą rozwoju lokalnego.....	65
Agnieszka Borowska , Wykorzystanie środków w ramach krajowych programów wsparcia pszczelarstwa w Polsce.....	77
Anna Czech , Bezpieczeństwo energetyczne Polski a odnawialne źródła energii	92
Małgorzata Dolata , Pozycja konkurencyjna obszarów wiejskich Polski Wschodniej z punktu widzenia ich wyposażenia w infrastrukturę gospodarczą.....	100
Monika Fabińska , Wybrane czynniki kapitału regionalnego determinujące rozwój firm z sektora włókienniczo-odzieżowego z województwa łódzkiego	109
Mateusz Folwarski , Wynagrodzenia dyrektorów wykonawczych rady dyrektorów największych amerykańskich banków przed i po kryzysie finansowym	121
Małgorzata Fronczek , Charakter wymiany handlowej Polski z zagranicą po 1990 roku	132
Hanna Godlewska-Majkowska, Agnieszka Komor , Uwarunkowania konkurencyjności przedsiębiorstw sektora motoryzacyjnego w Polsce i w Europie	142
Marcin Gospodarowicz , Sektor mikroprzedsiębiorstw w Polsce i jego wsparcie ze środków UE w latach 2007-2011	152
Marianna Greta, Ewa Tomczak-Woźniak , Polski sektor rolny a cyfryzacja – przykład i bariery realizacji projektu wdrażającego technologie informatyczne.....	165

Sylwia Guzdek , Znaczenie instytucji otoczenia biznesu dla małych i średnich przedsiębiorstw w latach 2007-2012	176
Barbara Hadryjańska , Umacnianie przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw na przykładzie sektora rolno-spożywczego	190
Sławomira Hajduk , Instrumenty ekonomiczne zarządzania przestrzenią na poziomie lokalnym	201
Mariusz Hamulczuk , Asymetria w transmisji cen w łańcuchu żywnościowym. Przykład cen drobiu w Polsce.....	212
Tomasz Holecki, Joanna Woźniak-Holecka, Agata Bocionek , Finansowanie świadczeń opieki zdrowotnej osobom nieubezpieczonym na podstawie decyzji organu wykonawczego samorządu terytorialnego	224
Grażyna Karmowska , Zróżnicowanie rozwoju powiatów województwa zachodniopomorskiego.....	233
Wojciech Kisiała, Bartosz Stępiński , Analiza zróżnicowania przestrzennego absorpcji funduszy Unii Europejskiej przez samorządy terytorialne w Polsce.....	247
Joanna Kizielewicz , Polityka gospodarcza rządu i Unii Europejskiej wobec regionów nadmorskich i jej wpływ na rozwój turystyki morskiej w Polsce	257
Ewa Kołoszycz , Dochody typowych gospodarstw mlecznych w UE w 2011 roku	270
Sylwester Kozak , Efektywność zakładów ubezpieczeń na życie w Polsce w latach 2002-2011. Czy wielkość i własność zagraniczna zakładów mają znaczenie?.....	280
Mariusz Kudelko , Ocena zasadności budowy elektrowni systemowych wykorzystujących nowe złoża węgla brunatnego	292
Anetta Kuna-Marszałek , Strategie ekologiczne przedsiębiorstw na rynkach międzynarodowych.....	305
Piotr Laskowski , Specjalne strefy ekonomiczne jako czynnik rozwoju regionalnego na przykładzie Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej „INVEST- PARK”	317
Wojciech Leoński , Zewnętrzne bariery rozwoju przedsiębiorczości w Polsce..	330
Edyta Łyżwa, Olga Braziewicz-Kumor , Współpraca przedsiębiorstw przemysłowych z innymi uczestnikami rynku w zakresie działalności innowacyjnej.....	341
Agnieszka Malkowska , Strategia rozwoju Euroregionu Pomerania a budowa konkurencyjnego regionu przygranicznego.....	353
Arkadiusz Malkowski , Wschodnia granica Polski. Od peryferii i izolacji do współdziałania	363
Grażyna Mańczak , Ocena polityki proeksportowej w Polsce	373
Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz , Analiza nakładów pracy w gospodarstwach rolnych w 2010 roku w porównaniu do 2002 roku	384

Dominika Mierzwa , Zastosowanie modelu multiplikacyjnej analizy dyskryminacji w ocenie spółdzielczych przedsiębiorstw mleczarskich.....	396
Andrzej Miszczuk , Nowe podejście do regionalnego planowania strategicznego (na przykładzie województwa podkarpackiego).....	408
Zbigniew Mongiało, Michał Świtlyk , Analiza współczynników efektywności uczelni publicznych.....	420
Anna Oleńczuk-Paszal, Monika Śpiewak-Szyjka , Gospodarowanie wojewódzkim zasobem nieruchomości a dochody województwa	431
Piotr Podsiadło , Zagadnienie pomocy publicznej dla przedsiębiorstw w sektorze rybołówstwa.....	442
Halina Powęska , Cel przekraczania granicy uczestników handlu przygranicznego a struktura towarowa transgranicznych zakupów na pograniczu polsko-ukraińskim	454
Zdzisław W. Puślecki , Nowe zjawiska we Wspólnej Polityce Rolnej Unii Europejskiej w warunkach perspektywy budżetowej na lata 2014-2020 ...	465
Bogusława Puzio-Waślawik , Samozatrudnienie w okresie spowolnienia gospodarczego w Polsce	477
Małgorzata Raczkowska , Spółdzielczość socjalna w Polsce	489
Joanna Rogalska , Świętokrzyskie jednostki samorządu terytorialnego jako beneficjenci polityki regionalnej.....	502
Iga Rudawska , Sieć jako pośrednia forma koordynacji gospodarczej na przykładzie zintegrowanej opieki zdrowotnej	513
Robert Rusielik , Determinanty efektywności technicznej produkcji żywca wołowego w Europie i na świecie w roku 2011	522
Karolina Sienkiewicz , Karta Praw Studenta a sytuacja absolwentów szkół wyższych na rynku pracy.....	534
Agnieszka Skoczyła-Tworek , Audyt jako narzędzie optymalizacji zarządzania przedsiębiorstwem w dobie kryzysu ekonomicznego	546
Katarzyna Skorupińska , Niezwiązkowe formy reprezentacji pracowników w polskim systemie stosunków przemysłowych	557
Agnieszka Słomka-Golebiowska , Determinanty niezależności komitetu wynagrodzeń w bankach w Polsce	569
Jerzy Sokołowski , Optymalizacja wyboru oferty turystycznej przez klienta przy wykorzystaniu portalu internetowego holidaycheck	581
Małgorzata Sosińska-Wit, Karolina Gałazka , Ocena stopnia wykorzystania pomocy publicznej przez przedsiębiorstwa województwa lubelskiego na podstawie wyników badań ankietowych	590
Marcin Stępień , Elementy zasad podatkowych w aspekcie polskiego systemu podatkowego.....	602
Maciej Szczepankiewicz , Potencjał innowacyjny polskich parlamentarzystów.....	612

Magdalena Ślebocka, Aneta Tylman , Rola funduszy unijnych w finansowaniu zrównoważonego rozwoju na przykładzie gmin województwa łódzkiego	623
Arkadiusz Świadek, Katarzyna Szopik-Depczyńska , Aktywność innowacyjna a wielkość przedsiębiorstw w systemie przemysłowym małopolski	633
Dariusz Urban , Gospodarka polska jako miejsce inwestycji z perspektywy wybranych państwowych funduszy majątkowych – przyczynek do badań empirycznych.....	644
Piotr Urbanek , Polityka wynagradzania kadry kierowniczej w polskich bankach publicznych na przykładzie spółek indeksu WIG20	654
Adam Wasilewski , Użytki rolne a rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej w Polsce	667
Anetta Waśniewska , Aktywność społeczna i ekonomiczna stowarzyszeń i fundacji – wybrane zagadnienia na podstawie przeprowadzonych badań	678
Marek Wigier , Sytuacja ekonomiczna przetwórstwa spożywczego w Polsce w okresie członkostwa w UE – stan i perspektywy.....	688
Edward Wiśniewski , Efekty skali w funkcjonowaniu jednostek samorządu terytorialnego na przykładzie gmin województwa zachodniopomorskiego	700
Urszula Zagóra-Jonszta , Ruch spółdzielczy i działalność Franciszka Stefczyka	710
Katarzyna Żak , Diagnoza poziomu innowacyjności polskiej gospodarki.....	721

Summaries

Franciszek Adamczuk , Usage of traditional and regional products in the region's promotion.....	24
Ewa Badzińska , Prospects and barriers to the development of <i>spin-off</i> companies in Poland	34
Agnieszka Baer-Nawrocka, Arkadiusz Sadowski , Political and structural factors affecting the changes in the distribution of pig production in the European Union countries	44
Agnieszka Barczak , The use of the linear programming method to assess the production process of groups of farms of some chosen agricultural types.	55
Wioletta Bieńkowska-Gołas , Distance of rural communities in Mazovian Voivodeship from the main economic centres and their level of entrepreneurship	64
Alicja Bonarska-Treit , Tourism as a chance for local development.....	76
Agnieszka Borowska , The use of funds under National Programmes for the Support of Apiculture in Poland	91
Anna Czech , Polish energy security and renewable energy sources	99

Malgorzata Dolata , Competitive position of East Poland rural areas from the point of view of economic infrastructure equipment.....	108
Monika Fabiańska , Selected factors of the regional capital determining investment decisions of the companies from the textile and clothing sector from Łódź Voivodeship.....	120
Mateusz Folwarski , Remuneration of executive directors of board of directors of the biggest American banks before and after the financial crisis	131
Malgorzata Fronczek , Character of the Polish foreign trade after 1990	141
Hanna Godlewska-Majkowska, Agnieszka Komor , Conditioning of automotive sector enterprises competitiveness in Poland and in Europe.....	151
Marcin Gospodarowicz , Microenterprises in Poland and their support from EU funds in the years 2007-2011.....	164
Marianna Greta, Ewa Tomczak-Woźniak , Polish agriculture sector vs. digitization – example and barriers of the computer technologies implementing project realization	175
Sylwia Guzdek , The importance of business environment for small and medium-sized enterprises in 2007-2012.....	189
Barbara Hadryjańska , Strengthening the competitive advantage of companies on the example of the agri-food sector.....	200
Sławomira Hajduk , Economic instruments of space management on the local level.....	211
Mariusz Hamulczuk , Asymmetric price transmission along the food chain. Example of poultry prices in Poland	223
Tomasz Holecki, Joanna Woźniak-Holecka, Agata Bocionek , Financing health care services for uninsured individuals under a decision of the executive body of the local government.....	232
Grażyna Karmowska , Differences in the development of poviats of West Pomeranian Voivodeship	246
Wojciech Kisiał, Bartosz Stępiński , Spatial differences in the absorption of EU funds by the regional and local governments in Poland.....	256
Joanna Kizielewicz , Economic policy of the government and the European Union towards coastal regions and its influence upon the development of maritime tourism in Poland	269
Ewa Kołoszycz , Income of typical dairy farms in the European Union in 2011.....	279
Sylwester Kozak , Efficiency of life insurance companies in Poland in the years 2002-2011. Do size and foreign ownership matter?.....	291
Mariusz Kudelko , Assessment of building of power plants using new lignite deposits – a systems approach.....	304
Anetta Kuna-Marszałek , Environmental strategies of enterprises on the international markets	316

Piotr Laskowski , Special economic zones as a factor of regional development based on Wałbrzych Special Economic Zone “INVEST-PARK”.	329
Wojciech Leoński , External barriers to the development of entrepreneurship in Poland	340
Edyta Łyżwa, Olga Braziewicz-Kumor , Cooperation of industrial enterprises with other market participants in terms of innovative activity.....	352
Agnieszka Malkowska , Strategy for the development of Pomerania Euro-region and building of competitive border region	362
Arkadiusz Malkowski , The eastern border of Poland from outskirts and isolation to co-operation	372
Grażyna Mańczak , Pro-export policy assessment in Poland.....	383
Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz , Analysis of labour output in agricultural farms in 2010 in comparison to 2002.....	395
Dominika Mierzwa , Application of multiplication analysis of discrimination to the evaluation of cooperative dairy companies	407
Andrzej Miszczuk , New approach the regional strategic planning (as an example of Podkarpackie Voivodeship)	419
Zbigniew Mongiało, Michał Świtłyk , Analysis of efficiency coefficients of public universities	430
Anna Oleńczuk-Paszal, Monika Śpiewak-Szyjka , Voivodeship real estate management vs. voivodeship revenue	441
Piotr Podsiadło , State aid for fishing industry companies.....	453
Halina Powęska , The purpose of crossing the border by cross-border traders and the commodity structure of cross-border purchasing in the Polish-Ukrainian border region.....	464
Zdzisław W. Puślecki , New phenomena in the Common Agricultural Policy of the European Union in the conditions of a budgetary perspective for the years 2014-2020.....	476
Bogusława Puzio-Waślawik , Self-employment during the economic slowdown in Poland	488
Małgorzata Raczkowska , Social cooperative movement in Poland.....	501
Joanna Rogalska , Świętokrzyskie local government units as beneficiaries of regional policy	512
Iga Rudawska , Network as an intermediate form of economic coordination on the example of integrated healthcare	521
Robert Rusielik , Determinants of technical efficiency of beef production in Europe and in the world in 2011.....	533
Karolina Sienkiewicz , Consequences of signing Student’s Law Card for university graduates	545
Agnieszka Skoczyła-Tworek , Audit as a tool for optimization of company management in the current economic crisis.....	556

Katarzyna Skorupińska , Non-trade union forms of employee representation in the Polish system of industrial relations	568
Agnieszka Słomka-Gołębiowska , Determinants of compensation committee independence in banks in Poland.....	580
Jerzy Sokółowski , Optimization of tourist offer selection by using Internet portal HolidayCheck.....	589
Małgorzata Sosińska-Wit, Karolina Gałazka , Assessment of the use of public assistance by companies in Lublin Voivodeship based on survey results	601
Marcin Stępień , Elements of tax rules in the context of the Polish tax system	611
Maciej Szczepankiewicz , Polish parliamentarians' innovation potential.....	622
Magdalena Ślebocka, Aneta Tylman , The role of EU funds in the financing of sustainable development on the example of Łódź Voivodeship municipalities	632
Arkadiusz Świadek, Katarzyna Szopik-Depczyńska , The impact of enterprises' size on regional innovation systems – Małopolskie case	643
Dariusz Urban , Polish economy as a place of investment from the perspective of selected sovereign wealth funds – a contribution to the empirical analyses.....	653
Piotr Urbanek , Executive remuneration policy in the Polish public banks on the example of WIG20 companies.....	666
Adam Wasilewski , Arable land and the development of non-agricultural economic activity in Poland.....	677
Anetta Waśniewska , Social and economic activity of associations and foundations – selected problems based on research.....	687
Marek Wigier , Food processing in Poland in the times of EU membership – condition and perspective	699
Edward Wiśniewski , Economies of scale in the operation of local government units on the example of communities of Western Pomerania.....	709
Urszula Zagóra-Jonszta , Cooperative movement and activities of Franciszek Stefczyk	720
Katarzyna Żak , Diagnosis of the innovation level of Polish economy	732

Arkadiusz Malkowski

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

WSCHODNIA GRANICA POLSKI. OD PERYFERII I IZOLACJI DO WSPÓŁDZIAŁANIA

Streszczenie: Artykuł prezentuje wyniki badań prowadzonych w obszarach peryferyjnych. Proces integracji europejskiej stawia przed obszarami przygranicznymi wiele nowych wyzwań. Szczególnie miejsce w badaniach nad rozwojem obszarów podzielonych granicą odgrywa obszar pogranicza wschodniego Polski, które jest jednocześnie obszarem pogranicznym całej Unii Europejskiej. Zmiana funkcji pełnionej przez granicę oraz rozwój kontaktów transgranicznych to kluczowe elementy budowania konkurencyjności regionu transgranicznego.

Słowa kluczowe: obszary przygraniczne, granica Unii Europejskiej, współpraca transgraniczna, konkurencyjność.

1. Wstęp

Procesy związane z globalizacją i integracją regionalną stawiają przed obszarami przygranicznymi nowe wyzwania. Regiony przygraniczne, przez wiele lat traktowane jako peryferyjne i schyłkowe, stają się obecnie obszarami coraz silniejszego wzrostu gospodarczego¹. Dyskusja nad skutkami i tendencjami w globalizacji stała się przyczynkiem do poszukiwania możliwości dynamizacji procesów społecznych i gospodarczych w obszarach, które do tej pory były utożsamiane z zapóźnionymi gospodarczo czy wręcz schyłkowymi. Jednym z przykładów takiego pogranicza jest niewątpliwie obszar wschodniej granicy Polski. Przesunięcie granicy zewnętrznej Unii Europejskiej na wchód i zmiany w postrzeganiu obszarów przygranicznych w polityce Komisji Europejskiej stawia przed tym regionem zupełnie nowe możliwości i wyzwania.

Problematyka rozwoju regionalnego, podejmowana niejednokrotnie w literaturze, jest bardzo złożona i rozległa. Występuje jednak zgodność opinii, że pojęcie rozwoju musi być zawsze kojarzone z przeobrażeniami ilościowych, jakościowych

¹ Więcej na ten temat: A. Malkowski, *Wielowymiarowa analiza przestrzennego zróżnicowania rozwoju społeczno-gospodarczego województw w latach 1999-2004*, Folia Universitatis Agriculturae Stetinensis 256, Oeconomia 48, Szczecin 2007, s. 205-213.

i strukturalnych właściwości regionu. Przeobrażenia te są efektem działań ujmowanych jako zarządzanie rozwojem. Zarządzanie rozwojem jest przykładem zarządzania publicznego. Zarządzanie publiczne postrzegane jest jako zarządzanie w sektorze publicznym (podejście przedmiotowe) lub jako zarządzanie sprawami publicznymi (podejście podmiotowe). W odniesieniu do podejścia przedmiotowego należy pojmować powyższe stwierdzenie jako koncentrowanie się na naturze działalności, jaką reprezentuje sektor publiczny. Rodzaj aktywności sugeruje dobór metod i narzędzi zarządzania. Z kolei podejście podmiotowe do zarządzania publicznego bierze się z natury stawianych do rozwiązywania problemów, które są rezultatem złożoności instytucjonalnej i niepewności decyzyjnej sektora publicznego².

Celem opracowania jest wskazanie zmian w postrzeganiu obszaru pogranicza wschodniego w kontekście globalizacji i coraz silniejszej konkurencji międzyregionalnej. Wśród narzędzi wykorzystanych w badaniu obszaru pogranicza znalazły się analiza danych zastanych (*desk research*) oraz analizy oparte na danych pierwotnych. Wykorzystano w tym celu m.in. wywiad kwestionariuszowy oraz dokonano analizy danych statystycznych. Artykuł przedstawia rozważania autora dotyczące rozwoju obszaru pogranicznego wzdłuż polskiego odcinka zewnętrznej granicy UE.

2. Peryferyjność regionu przygranicznego i jej przewyżczenie

Większość funkcjonujących współcześnie granic jest tworami sztucznie rozdzielającymi jednostki terytorialne i lokalne społeczności. Jednocześnie należy wskazać, iż dzięki działaniom podejmowanym na różnych szczeblach, a służącym budowaniu konkurencyjności regionu, region peryferyjny, w tym region przygraniczny, może stać się regionem rozwiniętym gospodarczo³. Znajduje to odzwierciedlenie w wynikach badań ankietowych prowadzonych wśród mieszkańców pogranicza polsko-niemieckiego. W świadomości społeczności lokalnych zamieszkujących obszary przygraniczne są one postrzegane jako peryferia. Wskazuje na to wyraźnie wynik badania ankietowego przeprowadzonego na losowo wybranej grupie 100 mieszkańców pogranicza polsko-niemieckiego, który wskazali, że pogranicze to przede wszystkim obszar spowolnienia gospodarczego (82% wskazań). Jedynie 7% badanych stwierdziło, iż pogranicze to obszar nowych możliwości i szans⁴. Problem peryferyjności wynika z faktu, że cechą każdego systemu ekonomicznego jest występowanie więk-

² P. Mickiewicz, M. Kielsznia, M. Nowak, S. Gawłowski, *Ocena oddziaływania na środowisko a zarządzanie rozwojem lokalnym i regionalnym*, SWSPiZ, Łódź-Warszawa 2011, s. 23.

³ Więcej na ten temat: A. Malkowski, A. Malkowska, *Konkurencyjność obszarów peryferyjnych na przykładzie pogranicza polsko-niemieckiego*, „Journal of Agribusiness and Rural Development” 2(20) Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Poznań 2011, s. 55-63.

⁴ Badania przeprowadzono w 2012 r. na grupie losowo wybranych 100 osób – mieszkańców pogranicza polsko-niemieckiego. Zasadniczym celem badania było wskazanie głównych problemów rozwoju obszaru pogranicza polsko-niemieckiego.

szych lub mniejszych nierówności regionalnych⁵. Peryferia określane są jako obszary oddalone od centrów gospodarczych i trudno dostępne pod względem komunikacyjnym⁶.

Pojęcie granicy nie jest w literaturze jednoznacznie definiowane. Słowo „**grаница**” jest pochodzenia słowiańskiego (czes. – hranica) i pojawiło się w XIII wieku⁷. W geografii ekonomicznej wiąże się ono z podziałem na granice naturalne i sztuczne⁸. A.L. Saunguin wyróżnia trzy rodzaje obszarów przygranicznych⁹:

- luki [pustki] przygraniczne – czyli obszary, które nie zostały zagospodarowane,
- mgławice przygraniczne – zespoły małych i dużych wsi ciągnących się po obu stronach granicy, o znikomych powiązaniach funkcjonalnych,
- regiony przygraniczne – obszary o silnych i wielostronnych powiązaniach funkcjonalnych przez granicę.

Jedną z najbardziej znanych koncepcji podziału regionów granicznych ze względu na rolę granicy jest zaproponowany przez O.J. Martinez podział na cztery typy regionów¹⁰:

- regiony izolowane – granica jest funkcjonalnie zamknięta, a oddziaływanie przez granicę nie występuje całkowicie lub prawie całkowicie. Obywatele każdego kraju są całkowicie obcy względem siebie;
- regiony koegzystujące – granica jest w pewnym stopniu otwarta, co pozwala na rozwój ograniczonych wzajemnych oddziaływań i powstanie stosunków między mieszkańcami;
- regiony współpracujące – ekonomiczna i społeczna komplementarność pobudza wzrost transgranicznego oddziaływania. Następuje kooperacja i nawiązywanie przyjaznych stosunków między mieszkańcami;
- zintegrowane regiony nadgraniczne – gospodarki obu krajów są funkcjonalnie połączone, przez granicę odbywa się nieograniczony ruch osób i towarów. Mieszkańcy regionu mają poczucie członkostwa w tym samym systemie społecznym.

Analizując współczesne koncepcje współpracy regionalnej, można wskazać, iż coraz częściej granica postrzegana jest jako element łączący społeczności zamiesz-

⁵ A. Olechnicka, *Regiony peryferyjne w gospodarce informacyjnej*, Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych UW, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2004, s. 54; zob. też A. Malkowski, *Regiony przygraniczne, jako terytoria peryferyjne na przykładzie wschodniego i zachodniego pogranicza*, [w:] *Problemy regionalizmu i globalizacji*, red. J. Rymarczyk, M. Domiter, W. Michalczyk, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2011, s. 364-372.

⁶ B. Goodball, *The Dictionary of Human Geography*, Penguin, London, s. 350, za: T.G. Grosse, *Wybrane koncepcje teoretyczne i doświadczenia praktyczne dotyczące rozwoju regionów peryferyjnych*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2007, nr 1 (27), s. 27.

⁷ K. Bauchmann, *Polens Ostgrenze*, „Transodra” 19/1999.

⁸ E. Nowińska, *Strategia rozwoju gmin przygranicznych*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Poznań 1997, s. 9-10.

⁹ Z. Rykiel, *Rozwój regionów stykowych w teorii i badaniach empirycznych*, PAN IGiPZ 1991, s. 40.

¹⁰ Zobacz więcej: O.J. Martinez, *The dynamics of border interaction*, [w:] *Global boundaries, world boundaries*, vol. 1, ed. Dh. Schofield, London 1994.

kujące obszar nią podzielony. Wzrost intensywności współpracy regionów przygranicznych możliwy był dzięki postępującemu procesowi usamodzielniania się regionów i rozwojowi społeczeństwa obywatelskiego. Rozwój współpracy międzynarodowej polskich regionów w ciągu ostatnich lat był bardzo dynamiczny. Celem tych inicjatyw jest przede wszystkim rozwój współpracy gospodarczej, rozbudowa transgranicznej infrastruktury, działalność kulturalna, współpraca w zakresie ekologii itp. Nadrzędnym celem jest wzmocnienie dobrosąsiedzkich kontaktów między społecznościami przygranicznymi. Dzięki tej współpracy możliwe stało się budowanie wspólnych interesów na pograniczach, poprawiają się warunki życia mieszkańców, rozwija się gospodarka.

Ważnym elementem dyskusji nad funkcjonowaniem regionów transgranicznych jest problem budowania konkurencyjności regionów. Określenie czynników wpływających na budowanie konkurencyjności jest przedmiotem wielu analiz ekonomicznych¹¹. Konkurencyjność to zdolność regionu objętego współpracą transgraniczną do konkurowania. Budowana jest ona na wielu płaszczyznach. Według Komisji Europejskiej konkurencyjność opiera się na zdolności produkowania dóbr i usług, które zdobyły akceptację na rynku międzynarodowym, przy równoczesnym utrzymaniu wysokiego poziomu dochodów¹². W myśl definicji zaproponowanej przez OECD konkurencyjność to stopień, w jakim jeden kraj (region), w warunkach swobodnego handlu i wolnego rynku, może wytwarzać dobra i usługi zdające egzamin na rynkach międzynarodowych, przy jednoczesnym zapewnieniu realnego wzrostu dochodów ludności w długim okresie¹³.

Produktem konkurencyjności regionu transgranicznego jest kombinacja zasobów oraz system relacji w regionie. Wszystkie te czynniki muszą być rozpatrywane w kontekście transgranicznym i międzynarodowym. Interakcje między wskazanymi czynnikami wpływają na budowanie oferty konkurencyjnej regionu przygranicznego.

3. Wschodnia granica Polski granicą Unii Europejskiej

Przeobrażenie regionów przygranicznych z peryferyjnych w regiony konkurencyjne wymaga strategicznego planowania na poziomie całej Unii Europejskiej, państw narodowych, jak i na poszczególnych szczeblach samorządów terytorialnych. Przez wiele lat granica wschodnia Polski postrzegana była jako najslabiej rozwinięty region naszego kraju. Wynikało to ze skomplikowanej historii tych obszarów, które w wyniku rozbiorów Polski znalazły się zaborze rosyjskim, a po 1945 r. stały się

¹¹ Zobacz więcej w: A. Malkowski, A. Malkowska, *Budowa innowacyjnego regionu przygranicznego na przykładzie województwa zachodniopomorskiego*, [w:] *Zarządzanie – teoria i praktyka gospodarcza*, red. J. Adamczyk, H. Hall, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2012, s. 95-103.

¹² Zobacz więcej w: European Commission, *Sixth Periodic Report on the Social and Economic Situation of Regions in the UE*, 1999.

¹³ OECD, *Industrial Structure Statistics 1994*, Paris 1996, s. 17-19.

pograniczem między Polską a ZSRR. Mimo deklarowanej współpracy między państwami, granica je dzieląca była silnie strzeżona, a kontakty transgraniczne sporadyczne¹⁴. W dniu 1 maja 2004 r. polska granica wschodnia stała się oficjalnie granicą zewnętrzną Unii Europejskiej. Przyjęcie Polski do wspólnego rynku spowodowało potrzebę jeszcze większego uszczelnienia granicy. Kolejnym krokiem zmierzającym do pogłębienia izolacyjnej funkcji granicy wschodniej stało się wejście Polski do strefy Schengen. Konsekwencje tego wydarzenia w różny sposób dotknęły obszarów przygranicznych. Dla zachodniego pogranicza było to otwarcie się zjednoczonej Europy na swobodny ruch graniczny, a dla wschodniego pogranicza kolejny powód do zaostrenia przepisów granicznych. Dotychczas bezwizowy ruch graniczny, który stał się podstawą pierwszych kontaktów gospodarczych i społecznych na granicy wschodniej, został zastąpiony rygiem wizowym¹⁵.

Na granicy wschodniej współpraca transgraniczna przebiegała zdecydowanie wolniej niż na innych pograniczach. W pierwszym okresie po jednej i po drugiej stronie granicy nie było koncepcji na rozwój współpracy. Cieniem kładły się wzajemne animozje głęboko zakorzenione w świadomości społeczności lokalnych. Brakowało także źródeł finansowania wspólnych inicjatyw. Problemem był również brak komplementarnych struktur samorządowych po obu stronach granicy. Spowodowało to, że o ile współpraca transgraniczna na granicach zachodniej i południowej rozkwitała już w okresie przedakcesyjnym, o tyle o prawdziwym zwrocie w postrzeganiu granicy wschodniej można mówić dopiero po roku 2004¹⁶.

Od roku 2004 wschodnia granica Polski jest równocześnie zewnętrzną granicą Unii Europejskiej. Długość odcinka granicy polsko-ukraińskiej wynosi 535 km (15,2% ogólnej długości granicy RP), polsko-białoruskiej 418 km (11,9%), a polsko-rosyjskiej 210 km (6,0%). Na całej długości granicy zlokalizowano 29 przejść granicznych, z czego 11 na odcinku ukraińskim, 12 na odcinku białoruskim i 6 na granicy polsko-rosyjskiej. W strefie przygranicznej po stronie polskiej znajduje się 270 gmin. Obejmują one obszar ponad 43 tys. km² (ok. 14% powierzchni Polski), który zamieszkuje ok. 3,3 mln osób (8,7% ludności Polski). W 2011 r. w gminach należących do strefy przygranicznej w rejestrze REGON funkcjonowało 314,7 tys. podmiotów gospodarki narodowej, co stanowiło 8,1% ogółu podmiotów w kraju. W porównaniu z 2009 r. w analizowanej strefie liczba podmiotów była większa o 2,7% (w kraju – o 3,4%), a w odniesieniu do roku 2010 odnotowano spadek o 1,2%

¹⁴ Zobacz więcej w: E. Kulesza, *Współpraca transgraniczna jako czynnik rozwoju lokalnego (na przykładzie gmin polskiego pogranicza z Rosją)*, Adam Marszałek, Toruń 2003.

¹⁵ Zobacz więcej: P.R. Rakowski, *Wschodnia granica Polski po przystąpieniu do Unii Europejskiej* [Die Ostgrenze Polens nach dem Beitritt zur Europäischen Union]. Polska granica wschodnia granicą Unii Europejskiej, hrsg. von Tomasz Paszewski, Warszawa 2000, s. 6-21.

¹⁶ Zobacz więcej: K. Krok, M. Smeńkowski, *Polsko-białoruska współpraca transgraniczna – przypadek granicy zamkniętej*, [w:] *Nowe granice Unii Europejskiej – współpraca czy wykluczenie*, Uniwersytet Warszawski, Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych, Warszawa, 2006, s. 201-222.

(w kraju – o 1,0%)¹⁷. Według danych Straży Granicznej w 2011 r. granicę wschodnią Unii Europejskiej przekroczyło ponad 25,5 mln osób, z czego 79,1% przypadło na cudzoziemców, a 20,9% na Polaków¹⁸. Wśród cudzoziemców przekraczających poszczególne odcinki granic dominowali obywatele kraju sąsiadującego – i tak na granicy z Ukrainą 95,3% stanowili obywatele Ukrainy, na granicy z Rosją 89,8% to obywatele Rosji, a na granicy z Białorusią 85,3% to obywatele Białorusi¹⁹. W 2011 r. najczęściej uczęszczanym przejściem granicznym było przejście drogowe w Medyce, gdzie dokonano prawie 4,1 mln odpraw, tj. 16,6% odpraw na zewnętrznej granicy Unii Europejskiej na terenie Polski i 29,2% odpraw na granicy polsko-ukraińskiej. W porównaniu z 2010 r. liczba odpraw na przejściu w Medyce była o 13,7% większa. Według danych GUS 80% Polaków przekraczających granicę i 86% cudzoziemców dokonało tego z chęci dokonania zakupów. Świadczy to o nasileniu kontaktów handlowych między społecznościami zamieszkującymi obszar transgraniczny. Z podobnym zjawiskiem mieliśmy do czynienia na początku lat 90. na granicy polsko-niemieckiej. Tylko 4% przekraczających granicę wschodnią deklaruje, iż celem wizyty jest praca i prowadzenie interesów. O wybitnie zakupowym motywie przyjazdów do Polski świadczą także dane obrazujące długość pobytu w Polsce. Aż 93% badanych cudzoziemców wskazało, że pobyt ich w naszym kraju trwał jeden dzień. Równie wysoki odsetek Polaków zakładał, że ich wizyta w Rosji (Obwód Kaliningradzki), na Białorusi czy Ukrainie trwać będzie tylko jeden dzień. Blisko połowa ankietowanych przekraczała granicę kilka razy w tygodniu, a 4,9% cudzoziemców wskazało, iż przekracza ją niemal codziennie. Sugeruje to, że dla części osób przygraniczny drobny handel stał się sposobem na życie. Podobne zjawiska dotyczą wszystkich obszarów przygranicznych. Różnice w cenach podstawowych artykułów skłaniają mieszkańców pogranicza do tego typu aktywności. Jak wykazują doświadczenia z granicy zachodniej, kontakty handlowe, a często także drobny przemysł realizowany w ramach codziennych wyjazdów za granicę w wielu przypadkach był bodźcem do rozwijania już w pełni legalnej działalności handlowej i usługowej. Sprzyjało to także nawiązywaniu wspólnych kontaktów między społecznościami rozdzielonymi granicami. Zgodnie z szacunkami GUS przekraczając granicę wschodnią w 2011 r. na zakupione w Polsce towary i usługi wydali ponad 5 mld złotych. W tym samym roku wydatki poniesione za granicą przez Polaków osiągnęły 507,7 mln zł. W porównaniu z rokiem 2010 wydatki cudzoziemców były wyższe o 38,2%, a Polaków o 10,8%²⁰. Wartość i struktura wydatków cudzoziemców w Polsce były zróżnicowane. Najwięcej wydatków ponieśli cudzoziemcy prze-

¹⁷ *Charakterystyka obszarów przygranicznych przy zewnętrznej granicy Unii Europejskiej na terenie Polski. Podmioty gospodarki narodowej w 2011 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Rzeszów 2012, s. 2.

¹⁸ *Ruch graniczny i przepływ towarów i usług na zewnętrznej granicy Unii Europejskiej na terenie Polski*, Główny Urząd Statystyczny, Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Warszawa-Rzeszów 2012, s. 24.

¹⁹ Tamże, s. 25.

²⁰ Tamże, s. 34.

kraczący granicę z Ukrainą – 59,3% całości wydatków, czyli ponad 3,14 mld zł. Cudzoziemcy przekraczający granicę polsko-białoruską wydali w Polsce 1,97 mld zł, zaś przekraczający granicę polsko-rosyjską ponad 190 mln zł. Obywatele polscy przekraczający granicę wschodnią najczęściej wydali na Ukrainie – ponad 330 mln zł. Ponad 113 mln zł wydali Polacy w Obwodzie Kaliningradzkim, a najmniej, bo 68 mln zł, pozostawili nasi rodacy na Białorusi. Spośród wydatkowanych kwot cudzoziemcy przekraczający granicę wschodnią aż 98% środków wydali na zakup w Polsce towarów. Według danych GUS wśród zakupów przeważały towary nieżywnościowe, które stanowiły blisko 87% wszystkich wydatków poniesionych w Polsce. Wśród tych towarów najczęściej zakupiono materiałów budowlanych, na które cudzoziemcy wydali w 2011 r. ponad 1,4 mld zł. Ponadto Białorusini, Ukraińcy i Rosjanie kupowali w Polsce części i akcesoria do środków transportu (za kwotę 618,1 mln zł), sprzęt gospodarstwa domowego (za kwotę 602,8 mln zł), artykuły radio-telewizyjne (za kwotę 531,6 mln zł) oraz odzież i obuwiu (za kwotę 399,5 mln zł). Niewątpliwie wydatki te stanowiły istotny bodziec dla lokalnej gospodarki. Cudzoziemcy przekraczający wschodnią granicę docenili także jakość oferowanych w Polsce towarów żywnościowych, przeznaczając na ich zakup łącznie 603,9 mln zł, co stanowiło 11,5% ogółu ich wydatków. Istotne i warte odnotowania jest to, że wydatki na żywność ponoszone przez cudzoziemców przekraczających wschodnią granicę w stosunku do 2010 r. były wyższe o ponad 28%. Najwięcej kupowano mięsa i wyrobów mięsnych, a także warzyw, owoców i ich przetworów.

Analizując strukturę wydatków Polaków za wschodnią granicą UE, należy zauważyć, iż najczęściej stanowiły wydatki poniesione na zakup paliwa. Wysokie ceny benzyny i oleju napędowego skłaniały naszych obywateli do wyjazdów do przygranicznych stacji paliw w celu zakupu materiałów pędnych. W 2011 r. wydatki na paliwa wyniosły 369,3 mln zł, a ich udział w wydatkach ogółem stanowił 72,7%. Analizując dane z roku poprzedniego, wyraźnie można zauważyć tendencję do zwiększania zakupów paliw u naszych wschodnich sąsiadów. Tendencja ta jest niepokojąca, zważywszy na fakt, iż mamy tu do czynienia z towarami akcyzowymi, które po przywiezieniu do Polski bardzo często są odsprzedawane. Blisko 10% wydatków ponoszonych przez Polaków za wschodnią granicą stanowiły wydatki na alkohol. Na napoje alkoholowe z Rosji Ukrainy i Białorusi wydano ponad 47,9 mln zł. Nieco mniejszą kwotę, bo 43 mln zł, wydali nasi rodacy na zakup żywności za wschodnią granicą. W porównaniu z rokiem 2010 wydatki te były o ponad 15% niższe.

Istotną formą przełamywania barier granicznych jest także wprowadzenie z dniem 29 marca 2008 r. ustawy o Karcie Polaka. Dokument ten daje prawo do ubiegania się o długoterminową wizę pobytową, uprawniającą do swobodnego i wielokrotnego przekraczania granicy i podejmowania legalnej pracy w Polsce. Wśród przekraczających granicę polsko-białoruską w 2011 r. 8,2% legitymowało się posiadaniem Karty Polaka. Na granicy polsko-ukraińskiej odsetek tych osób był znacznie niższy i wynosił 2,5%, a na granicy polsko-rosyjskiej jedynie jeden na tysiąc cudzoziemców posiadał taką kartę.

Ważnym wydarzeniem dla społeczności wschodniego pogranicza stało się podpisanie przez rządy Polski i Ukrainy umowy o małym ruchu granicznym²¹. Od 1 lipca 2009 r. mieszkańcy strefy przygranicznej mogą korzystać z ułatwień w przekraczaniu granicy między oboma państwami. Strefa ta rozciąga się na przestrzeni od 30 do 50 km wzdłuż całej granicy. W tak wyznaczonym obszarze tylko po polskiej stronie zlokalizowanych jest 1575 miejscowości. Ukraińska strefa przygraniczna liczy 1107 miejscowości. Mały ruch graniczny opiera się na systemie zezwoleń uprawniających jego posiadacza do przekraczania granicy do 60 dni każdorazowo od dnia przekroczenia granicy, ale nie więcej niż łącznie 90 dni w okresie każdego 6 miesięcy liczonych od dnia pierwszego przekroczenia granicy. Kolejnym krokiem mającym na celu ułatwienie przekraczania wschodniej granicy Polski było podpisanie w dniu 12 lutego 2010 r. Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Białorusi o zasadach małego ruchu granicznego. Niestety do dnia dzisiejszego umowa ta nie została ratyfikowana przez Białoruś. Napięte stosunki dyplomatyczne między Białorusią a Unią Europejską niewątpliwie nie ułatwiają życia mieszkańcom pogranicza polsko-białoruskiego. Ostatnia umowa o małym ruchu granicznym podpisana została w grudniu 2011 r. i weszła w życie w lipcu 2012 roku. Na jej mocy ustanowiono strefę małego ruchu granicznego na granicy polsko-rosyjskiej. Po polskiej stronie obejmuje ona 7 powiatów z województwa pomorskiego (w tym Gdańsk, Gdynię i Sopot) oraz 13 powiatów z województwa warmińsko-mazurskiego (w tym Olsztyn i Elbląg). Po stronie rosyjskiej do strefy został włączony cały Obwód Kaliningradzki. Zezwolenie uprawniające do małego ruchu granicznego daje prawo do wielokrotnego wjazdu, wyjazdu i pobytu wyłącznie na obszarze Obwodu Kaliningradzkiego każdorazowo do 30 dni, licząc od dnia wjazdu, jednakże łączny okres pobytu nie może przekraczać 90 dni w okresie każdego 6 miesięcy. Wprowadzenie ułatwień w przekraczaniu granicy wschodniej Unii Europejskiej w postaci dwóch wspomnianych wyżej umów o małym ruchu granicznym wpłynęło na ożywienie ruchu granicznego. Objęcie Polski strefą z Schengen wyraźnie wpłynęło na zmniejszenie wzajemnych kontaktów transgranicznych. Wprowadzenie ułatwień w przekraczaniu granicy stało się dla społeczności transgranicznej kolejnym bodźcem do zacieśniania współpracy.

4. Podsumowanie

Ograniczony charakter opracowania nie pozwala na gruntowną analizę zmian w postrzeganiu obszaru pogranicza wschodniego. Niewątpliwie okres ostatnich lat to czas ożywionych kontaktów na tym pograniczu. Trudna historia narodów zamiesz-

²¹ Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Gabinetem Ministrów Ukrainy o zasadach małego ruchu granicznego, podpisana w Kijowie dnia 28 marca 2008 r., oraz Protokół podpisany w Warszawie dnia 22 grudnia 2008 r. między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Gabinetem Ministrów Ukrainy o zmianie Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Gabinetem Ministrów Ukrainy o zasadach małego ruchu granicznego, podpisanej w Kijowie dnia 28 marca 2008 r. (DzU nr 103, poz. 858, z dnia 1 lipca 2009 r.).

kujących ten obszar, a także skomplikowane stosunki polityczne i administracyjne panujące na granicach zewnętrznych Unii Europejskiej powodują, iż współpraca na tym pograniczu nie należy do najłatwiejszych. Wyraźnie widać, że proces integracji tego obszaru transgranicznego zapoczątkowany został później i trwać będzie dłużej w porównaniu z obszarem zachodniego czy południowego pogranicza Polski. Zmiany w postrzeganiu tego obszaru jako zapóźnionego gospodarczo czy wręcz schyłkowego przebiegają wolno, acz konsekwentnie. Współpraca euroregionalna prowadzona wzdłuż całej granicy, umowy o małym ruchu granicznym, a także przedsiębiorczość lokalnych społeczności w wykorzystywaniu możliwości, jakie daje obszar przygraniczny, dają podstawy do oczekiwania, iż w najbliższych latach obszar ten będzie się nadal dynamicznie rozwijał. Jest to niezwykle ważne w kontekście tworzenia transgranicznej konkurencyjności tego obszaru w stosunku do innych regionów Europy i świata. Budowa konkurencyjności tego regionu będzie możliwa tylko dzięki współpracy społeczności podzielonych granicą. Jest to istotne także ze względu na to, że wschodnia granica Unii Europejskiej nie może być jednocześnie granicą dobrobytu europejskiego. Jej izolacyjny charakter, wymuszony przez wymogi wspólnego rynku i układu z Schengen, powinien zostać załagodzony wspólnymi inicjatywami mieszkańców pogranicza. Należy mieć nadzieję, że w kolejnych budżetach Unii Europejskiej nie zabraknie funduszy na wspieranie inicjatyw transgranicznych na zewnętrznych granicach, a stosunki polityczne i gospodarcze między Rosją, Ukrainą, Białorusią a Unią Europejską służyć będą rozwojowi strefy przygranicznej.

Literatura

- Bauchmann K., *Polens Ostgrenze*, „Transodra“ 19/1999.
- Charakterystyka obszarów przygranicznych przy zewnętrznej granicy Unii Europejskiej na terenie Polski. *Podmioty gospodarki narodowej w 2011 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Rzeszów 2012.
- European Commission, *Sixth Periodic Report on the Social and Economic Situation of Regions in the UE*, 1999.
- Goodball B., *The Dictionary of Human Geography*, Penguin, London, za: T.G. Grosse, *Wybrane koncepcje teoretyczne i doświadczenia praktyczne dotyczące rozwoju regionów peryferyjnych*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2007, nr 1 (27).
- Krok K., Smętkowski M., *Polsko-białoruska współpraca transgraniczna – przypadek granicy zamkniętej. Nowe granice Unii Europejskiej – współpraca czy wykluczenie*, Uniwersytet Warszawski, Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych, Warszawa 2006.
- Kulesza E., *Współpraca transgraniczna jako czynnik rozwoju lokalnego (na przykładzie gmin polskiego pogranicza z Rosją)*, Adam Marszałek, Toruń 2003.
- Malkowski A., Malkowska A., *Budowa innowacyjnego regionu przygranicznego na przykładzie województwa zachodniopomorskiego*, [w:] *Zarządzanie – teoria i praktyka gospodarcza*, red. J. Adamczyk, H. Hall, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2012.

- Malkowski A., Malkowska A., *Konkurencyjność obszarów peryferyjnych na przykładzie pogranicza polsko-niemieckiego*, „Journal of Agribusiness and Rural Development” 2(20) 2011, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Poznań 2011.
- Malkowski A., *Regiony przygraniczne, jako terytoria peryferyjne na przykładzie wschodniego i zachodniego pogranicza*, [w:] *Problemy regionalizmu i globalizacji*, red. J. Rymarczyk, M. Domiter, W. Michalczyk, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2011.
- Malkowski A., *Wielowymiarowa analiza przestrzennego zróżnicowania rozwoju społeczno-gospodarczego województw w latach 1999-2004*, Folia Universitatis Agricoltae Stetinensis 256, Oeconomica 48, Szczecin 2007.
- Martinez O.J., *The dynamics of border interaction*, [w:] *Global boundaries, world boundaries*, vol. 1, ed. Dh. Schofield, London 1994.
- Mickiewicz P., Kielsznia M., Nowak M., Gawłowski S., *Ocena oddziaływania na środowisko a zarządzanie rozwojem lokalnym i regionalnym*, SWSPiZ, Łódź-Warszawa 2011.
- Nowińska E., *Strategia rozwoju gmin przygranicznych*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Poznań 1997.
- OECD, *Industrial Structure Statistics* 1994, Paris 1996.
- Olechnicka A., *Regiony peryferyjne w gospodarce informacyjnej*, Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych UW, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2004.
- Rakowski P.R., *Wschodnia granica Polski po przystąpieniu do Unii Europejskiej [Die Ostgrenze Polens nach dem Beitritt zur Europäischen Union]*, Polska granica wschodnia granicą Unii Europejskiej, hrsg. von Tomasz Paszewski, Warszawa 2000.
- Ruch graniczny i przepływ towarów i usług na zewnętrznej granicy Unii Europejskiej a terenie Polski*, Główny Urząd Statystyczny, Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Warszawa-Rzeszów 2012.
- Rykiel Z., *Rozwój regionów stykowych w teorii i badaniach empirycznych*, PAN IGiPZ 1991.

THE EASTERN BORDER OF POLAND FROM OUTSKIRTS AND ISOLATION TO CO-OPERATION

Summary: Processes connected with globalization and regional integration create new challenges for border regions. This is due to the fact that the integration processes in the contemporary economy have increasing influence on the competition between border regions. A special role in the investigations on the development of areas which are divided by a border is played by the area of eastern borderland of Poland. The border regions, for years treated as peripheral and declining, are currently becoming areas of a more and more robust economic growth. This does not, however, apply to every border region. Cross-border location, communication routes and proximity of foreign markets do not always constitute factors of accelerated development.

Keywords: border areas, border of the European Union, cross border co-operation, competitiveness.